

Na de dood van Frans Buyens in mei 2004 nam Lydia Chagoll het op zich om de belangrijkste werken uit hun oeuvre uit te brengen op dvd.

Het archief bevat materiaal betreffende de danscarrière van Lydia Chagoll. Het is een mooie weerspiegeling van alle contacten die ze had in de balletwereld, van het lesgeven, en van de problemen inzake het verkrijgen van subsidies over de periode van 1955 tot en met 1972. Ook de volledige voorbereiding van het boek over haar danscarrière werd overgedragen.

Daarnaast is er materiaal betreffende haar sociale activiteiten, meer bepaald de Lydia Chagoll-Stichting Voor de glimlach van een kind, het Fonds Lydia Chagoll en Ik wil leren v.z.w.

Ten slotte materiaal over haar cinematografische projecten, variërend van idee, over script, montage, tot administratie en promotie. Het archief beslaat ongeveer twee en een halve meter verdeeld over 25 dozen.

Z

E

Z

Z

O

R

B

De gevolgen van de fysieke opdeling van een archief voor de archivaris en de onderzoeker

Casus: de opsplitsing van het archief van het Vlaams Centrum voor Integratie van Migranten (VCIM) (1991-2002) en zijn voorganger, het Vlaams Overlegcomité Opbouwwerk Migratie (VOCOM) (1977-1991)

Martijn Vandenbroucke, Amsab-ISG

Een archiefophaling in de praktijk

Toen in de zomer van 1999 Amsab-ISG gevraagd werd of het misschien interesse had voor het archief van het VCIM leek het aanvankelijk een overdracht als zoveel te zullen worden met onverwachte problemen die altijd om het hoekje komen kijken. Dit keer bleken die toch wat complexer.

Een eerste probleem werd veroorzaakt door een (vrij laat) telefoontje van de archiefvormer (beter: de curator, waarover verder meer). Vaak nemen archiefvormers pas contact op met een archiefinstelling als ze geconfronteerd worden met plaatsgebrek of een onverwachte gebeurtenis waardoor ze niet langer hun archief kunnen bijhouden (een overlijden of een verhuis). Dit betekent dat de archiefinstelling er vaak toe gedwongen wordt het materiaal snel op te nemen, zonder het

materiaal zelf en de interne samenhang ervan te kunnen onderzoeken.

Ook in dit geval had Amsab-ISG te maken met een dergelijke 'noodophaling'. Bij het VCIM was weinig interesse voor het archiefbeheer en bovendien was als gevolg van zijn faillissement een curator aangesteld. Deze had pas bij de afronding van zijn taak contact opgenomen met Amsab-ISG, zodat de archivariissen voor een moeilijke beslissing kwamen te staan: binnen twee dagen het materiaal ophalen voor het gebouw afgesloten werd, of alles werd afgevoerd naar de papiercontainer. Hoewel het onmogelijk was op zo'n korte tijd een goed beeld te krijgen van de inhoud van het 'archief', werd besloten toch te gaan kijken. Verspreid over twee verdiepingen lagen in het voor de rest lege gebouw in enkele bureaus en in de gang hopen papier. De tweede dag zei iemand van de bouwploeg die in het gebouw aan de slag was, dat er nog meer papier in de kelder lag ⁽¹⁾; het bleek het archief van VOCOM te zijn, de voorganger van VCIM.

Hoewel het naar Amsab-ISG overgebrachte materiaal meteen werd aangepakt, duurde het nog een hele tijd voor er een enigszins volledig zicht op het archief werd verkregen, heel wat materiaal ontbrak en een aantal medewerkers hadden wellicht documenten als hun persoonlijke eigendom mee naar huis genomen. Omdat er weinig hoop was daar nog iets van terug te zien, werd er - ondanks de onvolledigheid - besloten tot een gedetailleerde inventarisatie van het bestand. Dit onder meer wegens de interesse van een aantal onderzoekers in dit nieuwe

materiaal, dat essentieel kan zijn voor de beeldvorming over de integratiesector vanaf eind jaren 1970 tot midden jaren 1990.

Dit lijkt het einde van het verhaal, maar dat is het niet. In juni 2004, precies vijf jaar na de eerste overdracht, werd Amsab-ISG op de hoogte gesteld van het feit dat het steunpunt Intercultureel Overleg (ICO) van de Universiteit Gent over de bibliotheek van het VOCOM/VCIM beschikte. Op zich niet zo vreemd, ware het niet dat deze instelling afzag van haar oorspronkelijk voornemen om deze bibliotheek in haar eigen collectie op te nemen. Ook bleek dat in 1999 niet alleen de bibliotheek, maar ook een aanzienlijk aantal documenten naar daar waren overgebracht. Na een prospectie ter plaatse stelden we vast dat dit materiaal in zeer ongunstige omstandigheden bewaard werd. Het ging met name om 112, in een warme, vochtige kelder opeengestapelde kartonnen verhuisdozen, zonder enige identificatie erop en waarvan sommige al door schimmels aangetast. De moeilijke omstandigheden maakten een selectie ter plaatse zo goed als onmogelijk, temeer daar het in 1995 overgebracht materiaal niet vooraf geselecteerd was geworden en er bijvoorbeeld ook heel wat documentatie in het archief was opgenomen.

Omgaan met fouten uit het verleden

In de zomer van 2004 werd ik dus geconfronteerd met enerzijds een grote wanordelijke collectie materiaal van VOCOM en VCIM en anderzijds een groot geïnventariseerd archief, waarin ook al-

lerlei documentatie was opgenomen. Documentatie wordt in de archiefterminologie gedefinieerd als een verzameling documenten betreffende een feit of een reeks feiten, bijeengebracht met een bepaald doel.⁽²⁾ Indien de documentatie binnen het archief een duidelijke samenhang vertoont of tot een dossier behoort, is het wellicht geen slechte keuze om ze te behouden. Helaas waren in het VOCOM/VCIM-archief verschillende losse documenten - telkens onder de titel Documentatie - willekeurig in de diverse rubrieken ondergebracht, zodat niet meer duidelijk was in welk kader deze documentatie door de archiefvormer was aangelegd. Deze stukken zouden de onderzoeker dan ook geen enkele bijkomende waarde bieden en konden beter vernietigd worden, te meer daar het in feite dubbels waren van stukken die ook elders te vinden zijn. Er bleef dus de keuze om de bestaande inventaris aan te vullen met het recente materiaal of deze helemaal te herwerken. De tweede optie leek aanvaardbaar het meest aangewezen, omdat op deze manier alle documentatie (zoals kopieën van ministeriële nota's) uit het archief kon verwijderd worden. Voorts werd een onvolmaakte nummering vastgesteld, bleken een aantal tijdschriften niet naar de bibliotheekafdeling te zijn overgebracht (zodat ze niet op de gewenste wijze konden ontsloten worden) en was het materiaal niet grondig geschoond. En dan was er nog de niet beargumenteerde opdeling van het archief. Zo was het in 1999 overgebrachte materiaal opgedeeld in twee archieven: VOCOM kreeg het archiefnummer 286 en VCIM

289. Uit de overdracht van 2004 bleek echter dat beide archiefvormers duidelijk met elkaar verweven waren. Bepaalde dossiers die tijdens de VOCOM-periode waren opgestart, liepen bij het VCIM gewoon door. Hetzelfde gold voor bepaalde werkgroepen, waarvan de werking onder de opvolger werd voortgezet. Uit de institutionele geschiedenis blijkt trouwens dat het VCIM de juridische opvolger is van het VOCOM. Het leek dan ook aangewezen om deze twee instellingen als één juridische archiefvormer te beschouwen. Dit is een stelling die door voorgangers van nog steeds actieve archiefvormers misschien niet steeds in de praktijk was om te zetten, maar in dit geval zeker wel haalbaar was. Archivarissen worstelen overigens wel meer met de problematiek van 'opeenvolgende archiefvormers'.⁽³⁾ Bij de voortzetting van een opdracht van een oude archiefvormer naar een nieuwe, kan echter zonder meer gesteld worden dat het archief één geheel vormt. De splitsing was hier dan ook een ongelukkige keuze. Uiteindelijk was het enkel de bedoeling om het recent overgedragen materiaal gewoon in te lassen bij het reeds beschreven archief. Zoals uit bovenstaand verhaal blijkt, was dit op korte termijn echter onmogelijk, vermits enkel een volledige herinventarisatie zou volstaan om de gemaakte keuzes bij te sturen. Maar door de voortdurende instroom van archieven werd de prioriteitenagenda steeds overhoop gehaald, zodat daar op korte termijn geen tijd voor beschikbaar was. Uiteindelijk kon ik dus niet anders dan mij in de werkwijze van mijn voorgangers verplaatsen. Zo blijkt eens te meer

dat theorie en praktijk vaak elkaars tegenpolen zijn.

Na het overbrengen van de boeken en tijdschriften naar de bibliotheekafdeling van Amsab-ISG, het schonen (inclusief verwijderen van dubbels) van het recent overgebrachte materiaal, het zoveel mogelijk verwijderen van vreemd archief en diverse documentatie, restten uiteindelijk 144 dozen (15,84 lopende meter). Beide archieven werden ontsloten door middel van inventarissen en zijn toegankelijk mits goedkeuring van de verantwoordelijke archivaris.

Keuzes voor de toekomst

De eerder negatieve ervaring met het VOCOM/VCIM-archief leert ons dat bij zogenaamde noodopdrachten er steeds voldoende tijd moet uitgetrokken worden om de oude orde in het archief te herstellen. Indien duidelijk kan vastgesteld worden dat het archief hiaten vertoont - en zeker wanneer het vrij recent materiaal betreft - lijkt het bovendien aangewezen het archief niet via een inventaris, maar via een stortingslijst te ontsluiten. Pas wanneer er zekerheid is dat het 'verdwenen' archief door vernietiging bijvoorbeeld onmogelijk nog kan gerestitueerd worden, kan er overgegaan worden tot het maken van een inventaris.

Voor een archiefinstelling is het ten slotte zeer belangrijk om een prioriteitenplan op te stellen, waarbij voor elke opdracht wordt stilgestaan bij de tijdsduur. Als er geopteerd wordt voor een inventaris moet hiervoor voldoende tijd uitgetrokken worden: kwaliteit vergt tijd! Met andere woorden, het is beter zich te be-

perken tot een (op het eerste gezicht onoverzichtelijke, maar in het hedendaagse tijdperk van de ontsluiting via digitale catalogus zeer toegankelijke) stortingslijst dan meteen over te gaan tot het opstellen van een inventaris, die men na een aantal jaren al naar de prullenbak mag verwijzen. Alvast een uitdaging voor elke archivaris met de nodige beroepsethiek.

- (1) Zie hiervoor en voor meer historische achtergrond van VCIM en VOCOM, ook M. VOETS m.m.v. R. DE CONINCK, Het archief van VOCOM-VCIM. In: *Brood & Rozen*, (2003)2, p.101-105.
- (2) A.J.M. DEN TEULING, *Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen*, Den Haag: Stichting Archiefpublicaties, 2003, nr. 7.
- (3) H. COPPENS, *De ontsluiting van archieven. Richtlijnen en aanbevelingen voor de ordening en beschrijving van archieven in het Rijksarchief*, Brussel: ARA, 1997, p. 124-128.